

- i) Aristoteles organon apponitolum yoceni.
 2) De lo. traditione. Iudicis scire. C. 170.
 3) Plinius Historia naturalis agm Pegeii
 f) De generatione et corruptione Biernanni
 De fulmine Wolff: Francii
 De Visu Dan: Episc:
 De Voluptate L. comyni.
 De Eclipsibus Hettinsachii
 De Magicis actionibus Biernanni
 De Samtate Hor. ti. D:
 De Temperamentis Biernanni
 De Melancholia D. Episc:

Theles

Rep. LXXV. t. no. 7.

15.

Oratio Funcoris Augusto Duei Sax: Elect: D: Mili:
Oratio Vale Victoria D: Forstani Bruni.
Oratio de Origine Domini Kochitzky.
Oratio de influxu siderum Rhotmanni Anhaltini.
Oratio de Sole H: Gerlachii
Enthymedt Signum Pezelio D: Polycarpi.
Enthymedt Luca Pictori D: Mili:
Theles de virtute H: Colomanni.
Astrologie practica, Johan Gaspar Bernensis.
darem Astrologia primi vereditatig.
Planis Zeitrügern Reactis in Gallia anno 90
mit 2 Hören Büppen für Preu.

18595.

1896

2769

VNIVERSI
seu
M V N D I
Diatypopsis

MAGNI PEGELII

*Pro Lectionis, Collationum & Meditationum
Materia*

*Mathematicum, Physices & Medicinæ,
adeoq; Naturæ illius quæ comple-
ctitur omnia Candidatis
proposita.*

ROSTOCHII

Excudebat Stephanus Myliander.
Anno
M. D. LXXXVI.

D. Johanni Hinckesio amic
cariss? miss N. C.

Generoso Heroi, antiqua Nobilitate & Virtute claro,

LEVINO à BVL OVV, Domino in Cziebul, Critzovv

& Radim: Consiliario Ducali & Regio primario &c.

EN tibi Leuine Buloui Heros Inlyte, Naturæ latentis inquisitionem nostram, Virtutis Tuæ meiq; in te amcris & venerationis ergo: dum tot annorum iuuentutis nostræ studiorum & animorum coniunctionem persuauem & intimam, contubernium assiduum, hisq; consimilia mecum recolligo. Quam necessitudinem tute à patria nostra iunior absens, ex Academiis alijs literis tuis sane elegantibus, & tunc temporis, & nuper Regiomonte tantum affectu ut apparet pristino & candido ad me datis, redintegrasti. Quod Grauitatis magnificæ & Splendoris Tui inter Reges & Magnates eximij moderamen insigne ego quidem (vti par est) animo grato agnosco & obseruo: utq; hanc quam Tibi offero Rerum Harmoniam æquo suscipias & diiudices omne etiam atq; etiam obsecro. Neq; mireris quod Paradoxa proferam, cum Veritas ipsa & Rerum Natura non ferant aliter. Que Rebus stipata Natura et si ubiq; nos circumdet, nilq; nisi seipsum nobis seu sibiipsi offerat, quam tamen omnino hucusq; incomprehensa iaceat, res ipsa nullibi non obvia loquitur. Res in Mundo contemplamur, Aerem, Stellas, Terram, Aquam, Lapides, Metalla, Plantas, Animalia &c. in quibus existentia ipsa, structura, motus: que talia sunt, fiunt, excrescunt, mutantur, pereunt quotidie. Hominem, canem, vermem, plantam, lapidem &c. ex rebus iisdem generari, augeri, rursusq; interire seu in alia mutari experimur. Lignum, carta oleum &c. flamma concepta vel subito in aerem transiunt. Corpora grauiora ad terram tanta vi tendunt vix ut contineri queant. Colorum species à rebus prostuere cernimus: Lucem perspicimus: si minus, nigredine obducta omnia. Sonum per aerem & corpora quevis transmitti audimus. Res alias alio modo percipimus. Viuimus. Mouemur. Ratiocinamur &c. Et similes rerum experimur myriades. Vbi si Causas & Naturam quæris, quasi logicam non tacendi rationem animaduertis. Ut interim rariora & que tamen experimentis vera præteream, quæ partim magica nuncupantur, partim alijs donantur titulis. Sed institutum præsens & pagina ipsa finem exposcunt: de doctrinis insignibus cum vere theoricis tum ex theoria practicis, ad priuatum & publicum passim directis commodum, alias tecum si visum tibi fuerit asturus. Sic Buloui magnifice te tuaq; Diuino (quod est omnia) submitto Numini. Anno 1586.
Junij 20. Rostochij.

Generos: Nobilit: Tuam

ex animo colens

MAGNVS PEGELIVS.

VNIVERSI SEV MVNDI

Diatyposis.

Acrocosmi adeoç Totius Anatomiam cum
externam tum intimam dum aggredior,
Mundum vniuersum & Res in eo contentas
ordine excutio, & de singularium natura
& conditione edissero. Quæ consideratio
Philosophiae partes pulcherrimas & præci-
puas Astronomiam nempe & Physicam,
Rebusq; accommodatam veram & utilem Mathesin comple-
ctitur: imo ad praxin, scientiam & philosophiam omnem
hæc contemplatio sese extendet: quandoquidem cognitio o-
mnis tantum sit Rerum in Mundo seu Vniverso existentium.

Vt autem Rerum huiusmodi idea initio concipiatur, ideo
de capitibus & summis materiarum deinceps tractandarum
methodo certa sic habeatur.

De regione Mundi Ætherea seu Stellifera.

Primum à Mundi superioribus exorsi, de Cœlo & Stellis
agemus. Vbi in Cœlo seu Continente hæc occurrent.

Finito posito & probato Cœlo seu Mundo, & breviter hic
prolibatis illis quæ extra Cælum in vniuerso inexhausto con-
siderantur, hunc ipsum Cœli terminum extimum Rotundum de-
monstrabimus.

Mox de interiori quoç figura seu machina Cœli inquire-
mus. Statuemus autem & probabimus interiorem Cœli figu-
ram nullam dari, seu machinam Cœli totius vnicam et continu-
am esse, minimeq; (vt volunt) Orbibus distingui.

Argumenta dehinc cum veterum tum recentiorum, quibus
permoti videtur vt orbes affererent, proponemus et refutabimus

Vnitate itaq; seu continuitate Cœli probata, quæ & qua-
lis sit hæc continuitas, seu cuius naturæ & substantiæ Cælum
donandum veniat explicabimus. Quam Cœli substantiam Ae-
ream conuincemus, adeoç tractum integrum à terreni globi su-
perfice vscq; ad mundi extimum Aerem esse: Inferiori loco
molliorem seu fluidum magis, Superius vero continue magis
magisq; duriorem reddi. Vnde iam apparebit ipsum quod nos
Cœluim dicimus non seorsim & separatim sed cum Inferiori-
bus seu Elementaribus vt appellamus vnicum & continuum,
tum naturæ seu essentiæ cum dictis Inferioribus eiusdem se ex-
hibere.

A 2

His

His probatis, obstacula quæcunq; contra assertionem dicitam facere videntur dissoluemus, inter quæ primarium hoc occurrit, quod Cœli ab Inferioribus diuersitas vel maxime convinci videatur ex motu dicto physico, quem Inferiora admittere certum est: nullum autem (locali excepto) Cœlestibus competere hactenus traditum.

Evidentissime autem & ab experientia potissimum ipsa Cœli & Cœlestium fœcunditatem demonstrabimus, & hanc quidem maiorem quam in Inferioribus, h.e. Cœlestium generationes, corruptiones: augmentationes, diminutiones: alterationes, oculis ipsis reuera cernendas, animoq; dehinc contemplandas proponemus.

Et hæc quidem hisq; consimilia de Cœlo, deinceps de Cœli Contentis acturi, sub quibus hoc loco (Cometis cœlestibus & alijs ad sequentia reiectis) Stellas comprehendimus, quarum phænomena omnia, circa quæ Astronomia versatur, capitibus includemus sequentibus, dicturi I. de Numero Stellarum. II. de Figura earundem. III. de Stellarum Colore. IIII. de Quantitate & Distantia Stellarum. V. de Motu Stellarum.

De I. seu de Numero Stellarum.

Numerum Stellarum non Infinitum sed Innumerabilem docebimus. Qui item Visibilem Stellarum numerum (præter stellas seu Planetas 7.) veteres 1022. Stellis comprehenderint.

Licet ex prædicto Stellarum numero quædam Stellæ circa polum depresso nos subterfugiant. Aliæ etiam ultra numerum dictum circum eundem polum Stellæ memorentur.

Quibus omnibus seclusis, nihilo minus Stellas quasdam iam omnino non videri: complures quantitate & lumine auetas & diminutas conspici: alias item seu nouas Stellas iam offerri ostendemus.

II. Sub Figura Stellarum hæc tractabimus.

Post probatam figuram veram Stellarum omnium rotundam seu sphæricam, visibili vero figura plana circulari explicata, doctrinam Eclipsum Solis & Lunæ, nec non Lunæ diuersarum Φασεῶν (quæ & ipsæ corporis seu figuræ Lunaris Eclipses existunt) aggrediemur. Proposita vero & explicata causa Eclipsum Solarium recepta, Lunæ item & Eclipsum & Illuminationum (vt vocant) doctrinam & causas visitatas subiungemus, de earundem insufficientia ex observationibus inprimis seu experientia acturi,

Aliam.

Aliam dehinc Eclipsium Lunæ vſitate ſic diſtarum, aliam item Eclipsium Lunæ menstruarum, vel ſi manis quotidiana- rum cauſam eruemus, ſingulasq; conſirmabimus.

Porro ſub Figura Stellarum comprehendimus item Situm & Dispositionem earundem: quæ Dispositio nihil aliud eſt, quam figura plurium stellarum simul ſeu in relatione inter ſe consideratarum, velut figura prior ſingulas ſtellas per ſe reſpi- ciebat. Et quia quoad hunc ſitum ſtellæ omnes in vniua qua- ſi concava Cœli ſuperficie locatæ apparent, omniscq; ſuperfici- es duabus longitudinis & latitudinis determinet dimensioni- bus, ideo de Longitudinibus & Latitudinibus Stellarum hoc loco agemus.

Qui item hæ ipſæ dimensiones (in quibus Astronomia fundatur) ratione singulari & facilima capiendæ ſeu obſeruan- dæ veniant determinabimus.

Quo loco & Stellas Fixas ſitum inter ſe, ſeu Longitudines & Latitudines reuera mutasse oſtendemus.

Qui etiam veteres ob ſitum dictum qui varius, informis & inordinatus occurrit, primo etiam ſeu ſimplici intuitu comprehendendum, & Stellas alioquin confufas inter ſe discernen- das, Effigies stellarum plurium inter ſe certas effinxerint, easq; Figuris ſeu Syderibus 48 circiter incluerint: relictis tamen ſtel- lis ob id dictis Informibus, & Planetis 7.

III.

Colorem Stellarum omnium Igneum ſeu Flammeyum pro- ponemus.

Vtq; flamma noſtra & ignis materierum diuersarum non plane ſimili colore appetet, ſic & Stellas colore diſferre, adeoq; Saturninas, Iouiales & Martiales Stellas in primis pronunciari.

Colorum etiam in nonnullis Stellis mutationes, non medijs ratione, (de quo post inter SubLunaria agendum) ſed reuera in Stellis ipſis contingentes proponemus: qualesq; Luna Colorum diuersitates in Eclipsibus præſertim proprijs exhibeat, & qui hæ ipſæ ante Eclipſin prædicendæ veniant.

Stellas etiam omnes quamuis lucidas, minime tamen pel- lucidas conuincemus.

Adhuc Lumen Stellarum non à Sole oriri, nec inde augeri vel magis illuſtrari demonſtrabimus.

III I I.

Quantitatem & Distantiam veram tantum in duabus stel-

A 3

lis ſeu

His seu Luminaribus Sole & Luna aliquousq; cognitam: reliquarum vero Stellarum pariter omnium Quantitates & Distantias traditas incertas & fictitias: Maxima tamen & à nobis remotissima earundem corpora ostendemus.

Fundamenta item vnde & Solaris & Lunaris Distantia & Quantitas de prompta sunt, quidue dubij admittant.

Quod etiam tam Solis quam Lunæ Quantitas reuera major existat demonstrabimus.

His generalem & relatiuam Stellarum inter se Distantiam subiungentes, Stellas omnes Fixas supremas statuemus. Planetas 7, ordine fere recepto subiungentes. Venerem tamen & Mercurium nec infra nec supra Solem simpliciter, sed circum eundem volutari potius cum nonnullis afferentes.

Fixarū etiam Stellarum alias remotiores alijs ostendemus.

Visibilem dehinc Stellarum Quantitatem & Magnitudinem visitatis differentijs includentes, Distantiam Stellarum & aliarum rerum Visibilem hactenus inter alia incognitam & intactam plane, & vnde Opticæ totius error insignis profluit, ratione & arte certa determinabimus.

V.

Demum de Motu Stellarum tractabimus, qui inter Phænomena Stellarum præcipuus, euidentissimus, maximeq; salutaris censetur, adeocq; cætera phænomena pleraq; immutat.

Initio autem proposito in Stellis ipsis Gyrationis motu:

Volutationis motum quemcunq;, adeocq; & Cœli & Stellarum omnium motus omnes non alios quam sequentes terminos sese exhibere concludemus.

Primum ponentes motum Cœli totius, quo horis 24. ab ortu occasum versus cum Stellis & Contentis omnibus super Mundi Polis circumuolui cernitur.

Secundo statuentes motum proprium & singulorum per se liberum 7 Planetarum, quo motu ab occasu in ortum (quoad integrum periodum) planetæ mouentur, singuli velocitate et varietate sua. Sub quo motu & Longitudinum & Latitudinum in quibusdam Fixis Stellis mutationes comprehendere licet.

Tertio motum asserimus non Fixarum tantum, sed Cœli totius cum Stellis & Contentis omnibus ab occasu in ortum, annorum millenarijs circumscriptum pluribus: eumq; non duplicum sed unicum: dum à motu Planetarum & Solis in primis proprio integra Cœli machina sensim una promouetur.

Atqui

Atqui hoc modo & primus Cœli motus, & hic ipse postremus integro tractui Aereo competit, à Cœli seu Mundi huins extimo initium capiendo, & eatenus descendēdo donec ob molitiam & cohærentiam imbecilliorem sensim remittendo, tum ob virtutem hanc motiuam gradatim versus inferiora cessātem, tandem omnino Aer inferior dictis motibus non afficiatur.

Post hæc singuli Motus prædicti eorumq; varietates generatim excutientur.

Nec non Phænomena addentur Motuum insigniora.

Qui item & quo ordine hæc omnia primitus obseruata videantur, & etiamnum obseruari debeant docebitur.

Quo insuper fundamento sine repetitis in Cœlo obseruationibus Calculus Logisticus hæc omnia definiat.

Quare Hypotheses quasdam pro hoc usū effinxerint.

Et qui ex falsis seu sictis adeoq; diversis Hypothesibus Motus veri elicantur.

An & quomodo sine labyrinthis huiusmodi rem aggredi liceat.

Qui etiam non tantum ob calculi aberrantes Hypotheses, vel obseruationes ipsas minus iustas, sed ob Motuum item in Cœlo ipso reuera mutatas leges, annorum peractis seculis Calculus deficere incipiat, nouasq; obseruationes expostulet.

Et quia cum veterum tum recentiorum non pauci præter iam dictum localem Cœli Stellarumq; motum, insuper et Physicos motus & Effectus in Inferioribus singulares Cœlo & Stellis tanquam causis effectricibus tribuant, adeoq; artem integrum quam Astrologiam Manticam dicunt sibi constituant, ideo & hæc ipsa ex naturæ & experientiæ legibus examinanda & decidenda venient: Simulque Stellarum natura intima aliquousq; hic determinanda.

Et hac ratione superiori parte seu regione Mundi quam Ætheream vocant evoluta, deinceps ad Inferiora seu SubLunaria accingemur.

De parte Mundi quæ Stellis subiacet, & Elementaris regio usitate perhibetur.

Hic primum secessit pars illa quæ inter Cœlum & Terrenum globum intericitur: decuius Continente prius, post de Contentis eiusdem agendum, ut factum in superioribus.

In Continente hæc consideranda.

z. Aereum

I. Aereum hunc tractum ante certo modo definitum, nihil
præter seipsum admittere, quod Continentis naturam referat.

Necq; regionem vllam Igneam dari.

Ternas etiam Aeris regiones ficticias esse demonstrabitur:
Causis Metheororum mox aliunde deductis.

II. Aeris natura particularior explicabitur cum vſitata &
propria, tum ea quæ degenerat.

Et qui non tantum Calore & Frigore &c. sed & vi externa
Aer comprimi & dilatari possit: sibiq; relictus ad situm prio-
rem, vt & alia corpora, redeat.

Quod etiam Aer intra sui substantiam multum continet
illius rei quæ Vacuum dici assolet.

Et Vacuum vſitate negatum vt in Aere sic in Substantijs &
Rebus omnibus reuera dari.

Etrursus illud ipsum voce Vacuum eque ac Aerem ipsum et
res alias Substantiam imo Essentiam ipsam esse & largiri, sub
intrare omnia, Vitamq; & Actiones effundere in omnibus, sei-
psum etiam in alia transmutare conuincetur.

Quod etiam præter hoc Vacuum siue Contentum, eiusq;
domicilium siue Continens nihil sit in rebus, nec Principia aut E-
lementa, necq; Accidentia dentur alia vlla.

Et quod Corpora siue Res quæcunq; seu Raræ seu Densæ
perhibitæ æque multum materiæ seu substantiæ habeant, si
eiusdem quantitatis fuerint.

Qui Quantitas seu extensio omnibus pariter Rebus cōpetit.

Qui Contenta Corporis nec magna nec parua nimis efficere
liceat, seu quinatura & magnum & paruum nimis abhorreas
Vacuum.

Qui idem Vacuum & Quantitas ipsa, et Extensione sua, &
Figura, & Numero &c. Actiones producat.

Et qui in Naturæ operibus & virtute, partes & æque mul-
tiplicia non eandem inter se rationem habere videantur.

Qui Corpora cætera in Aerem (qui vniuersum implet) ver-
tantur facile.

Adhæc temperamentum Aeris non Calidum & Humi-
dum, sed Frigidum & Siccum dabimus.

Et hoc loco aliquid de Caloris et Frigoris natura intima sub-
iungendum.

Cur et quomodo præcise Calidū calefaciat, Frigidū infrigidet.

An Flamina vel Aer plus Contenti habeat.

Similiter hic tractandum de Humiditate, Siccitate. &c.

Et qui

Et qui Corpus omne in seipso Siccum sit , Humidum nullum.

Agendum hic etiam de rerum Profluentijs , quæ partim
Sensu exteriori aliquo , partim nullo percipiuntur.

Ex quibus ijsq; plenioribus & occultioribus cuncta fiunt,
Antipatiæ & Sympatiæ existunt & in Distantia operationes ex-
ercentur.

Quæ ipsæ Profluentiæ regi, allici, auerti, in angustum &
in lineas cogi , et in distantias immensas protrahi, iuuari, mu-
tari, scindi etc, possunt.

Colorem item Aeris Diurnum , alium item Nocturnum
indicabimus: adeoq; Aerem ipsum contra Opticorum receptam
traditionem reuera conspici: imo & noctu vel in tenebris niger-
timis & Aerem & cætera omnia videri , non tamen ob colo-
ris tunc in opacis omnibus similitudinem à sensuicem discerni
ostendemus.

Lucis etiam & Tenebrarum naturam exactam, et his con-
similia hic dabimus.

Et vnde sit quod vt cætera fere omnia ad se feruntur, sic &
vmbra ipsa euidentissime ad vmbram feratur, et Lux ad Lucem.

III. De Motu Aeris locali tractabimus, eoq; quadruplici.

Primum quando Aeris portio superior continue ab ortu in
occasum rapitur.

Dehinc acturi de eo Aeris motu quem Ventum vsitate di-
cimus.

Ventum enim nil aliud quam Aeris motum esse demon-
strabimus.

Tertio motum proponemus Aeris proprium & leniorem
qui Aura dicitur.

Et demum Motus eiusdem Aeris rariores magisq; particu-
lares tractabimus, vt sunt Turbines, Vortices & similes motus
Aeris inordinati, et ignorantib; nonnunquam plane admirandi.

Peculiares & insignes Motus Aeris cuiuscumq; causas sub-
iuncturi.

Et hæc de Aere seu Continentे.

Porro Contenta huius Aeris, quæ Metheora dicimus, non
triplicia tantum proponemus, sed eadem sex includemus diffe-
rentijs, Metheora demonstrantes I Aerea. II Aquea. III Ig-
nea. IIII Terrea. V Formalia. VI Spectrica.

Quorum Species ömnes, mixtiones & in singulis diuersi-

B tates

tates ordine recensibimus & excutiemus, easq; non ad Elementaria tantum ut vocant, sed ad Cœlestia quoque accommodabimus.

Maxima etiam quæcunq; Mundi Contenta Corpora non prope se inuicem reponi aut diutius ibidem subsistere posse, ideoq; non ad Terram in regione dicta Elementari, sed in Aethere vastissimo inter Stellarum spacia per ampla collocari comprobabimus.

Veluti Cometas proximis annis 14. apparentes (ex quibus tres primarios plane sine parallaxi notabiliter certo obseruauimus, cæteros ex aliorum non futilium descriptione sic accepimus) cum alijs Cometis quibusdam omnino Cœlestes proponemus.

Materiam adhæc Metheororum non tantum ex Terreno globo, sed vndicunq; (etiam ex Cœlestibus) deducemus. Et regulariter Aerem ipsum sibi ipsi materiam suppeditare metheoricam: non raro etiam in seipso momentaneas quasi mutationes & metamorphoses subire ostendemus.

In singulorum autem explicatione hunc ordinem sequemur. Primo ponentes Metheoron seu rem ipsam siue effectum nudum, quem communiter experimur, seu ex complurium & fide digniorum relatione & scriptis accepimus. Secundo Exempla colligemus alia quantum licet accommodata in rebus notioribus, obuijs & minoribus. Et demum ex prædictorum iusto examine & collationibus varijs de Natura & Causis cuiuscumq; Metheori ratiocinabimus.

Nonnunquam etiam non solum in effectu sistentes obseruato, insuper quid fieri potuerit, seu factum quandoq; ex dictis appareat, eruemus.

Iam nostrum aggrediemur domicilium, quod intra Aeris superficiem concavam comprehenditur. Utq; in prioribus factum, sic & hoc loco primum de Continentibus & Maioribus eius partibus agemus: demum ad Contentas & Minores partes partiumq; partes & particulas accessuri.

De Continente vero integro hæc proponentur.

I. Figura eius, quod nimirum Terra & Aqua simul sumpta Globum circiter efforment unicum documentis præter vulgaria conuincetur insignibus.

Vbi tamen præter & ultra Montium & Vallium in æquilitatem cuiuis obuiam hæc contemplabimur.

Primum, Terram ab Aquis & Mari liberam altiorem esse Mari & Litoribus,

Etre-

Et regulariter magis magisq; à Mari progredivendo Terram continue altiorem fieri.

Alias etiam Globum hunc alibi extare, alibi desicere.

Secundo, Maris Superficiem extimam licet continuam sibi & fluidam, non tamen æquabiliter rotundam, sed alibi altiorem, alibi depressorem m. strabimus. Litoribus tñ quibusuis non cooperitus Mari suo seu sibi vicino regulariter elatioribus.

Vnde Maria quædam aquis nudari & excolti, & econtra Terræ loca nonnulla aquis obrui arte & labore possunt. Quales praxes passim ex præmissis tum ex sequentibus dabimus, quæ hic attingere vetat breuitas.

Maris etiam fundum seu terreni globi superficiem eam quæ mari tegitur, nec cauam nec planam, sed gibbosam ostendemus.
II. Quantitas Globi terreni determinabitur: & qui primitus eiusdem ambitus simplex obseruatus fuerit & etiamnum comprehendatur: qui etiam cæteræ illius dimensiones omnes geometrica via & numeris hinc innoteantur.

Qui item hæc Quantitas licet per se ingens, cum superiorum tamen Stellarum distantia seu ambitu collata insensibilis obseruatoribus fiat.

Et hic Parallaxes (ut vocant) eiusq; obseruationes certo et singulati modo quam licet facilime executiendæ.

III. De loco seu situ eiusdem Terreni globi tractabitur: qui locus non ut fieri solet in determinate ponendus: nec Orbem ullū (qui omnes factitij sunt) respicit: nec de Concaua Cœli superficie (q; nulla dat) accipiendus est: nec Fixarum respectu (quarū à nobis distantia variat) determinandus: Verum de Motu Cœli totius Primo intelligendus venit, in cuius motus axe Terra reponit.

An vero Axis illius medium occupet demonstationes quas adferunt non admittit. (natur.

Vt neq; alias inter extremam seu concavam Mundi superficiem Terram intermedium esse demonstrationes huiusmodi recipit, quod Mundi extremum & phænomena respuit, & idcirco indeterminatum hucusq; relinquitur.

Et hic effectus illius seu motus quem in nobis ipsis & corporibus quæ tractamus omnibus experimur, videmus, palpamus, Causas & Naturam hucusq; cum cæteris intactam in lucem proferemus: Cur videlicet Corpora fere omnia ad hunc ipsum terrenum globum circumquaç; singulari ferantur impetu, quæ Corpora ob id Grauia pronunciamus.

Et utrum ad Terrenum globum, an ad medium seu locum in quo hic globus situm habet ferantur. An

An ad medium Magnitudinis seu Figuræ huius globi, an ad Virtutis maioris loca rapiantur. Vbi Centrum quod vocant Grauitatis exutieimus.

Quæ causa Continuationis in motu præsertim Violento.

Et cur hic ipse violentus motus sensim remittatur: at grauium motus quo deorsum feruntur continue augeatur.

Qui etiam Pondera motibus non sint reciproca: sed eadem celeritate & magnum & paruum pondus, & graue & minus graue, deorsum ferantur.

Cur item Corpus quodvis in medio fluido se grauiore sursum petat: sicut lignum in aquis, aurum et cætera omnia in Mercurio in sublime aguntur.

An Aer per se grauis, leuis aut neuter.

An Ignis seu flamma per se, an tantum in aere seu medio se grauiore leuis.

III. De Motu vel Quietate Globi integri terreni agemus.

Vtrum hic globus vel κυλήσεος vel δινήσεος motum admittat: sicut non. Hypothesis tantum loco sed reuera hi motus à nonnullis Terræ tribuuntur. Vbi considerationes occurrent haud indignæ.

Et hæc cum alijs de Terreno globo integro: nunc partes ipsius euoluendæ. Et primum.

De Partibus Terreni globi Maioribus.

Initio de globi huius parte Exteriori seu superficie tractabimus, quæ à superioribus descendendo prior occurrit, post de Interioribus seu solidis acturi. Cuius superficie generalis inter se figura & dispositio ex Terra & Aqua quibus in uniuersum tecta est desumitur.

Et Terræ quidem superficiem (vnde & Mare mox innovescit) in Continentes Tres, seu Insulas si par est Tres maximas dividemus, sic ut Prima continens Terra nostra sit Europam, Africam & Asiam comprehendens. Secunda sit Continens Terra occidua quam Americam seu Indiam Nouam dicunt. Tertia Continens assumatur Terra Australis ea cuius littora late peruagata à Lusitanis perhibentur.

Vltra quas Continentes Terras maximas & generales proponemus & Terras minores seu Insulas præcipuas.

Quibus subiungemus Regionum, Vrbium, Montium, Sylvarum, Planicierum, Fluuiorum, Lacuum etc. insigniorum situm & memorabilia quædam physica. Et locorum quidem idea.

idea rectissime ex tabulis geographicis concipi & circumferri poterit.

Terræ vero superficies à mari libera maior iam Maris superficie deprehenditur: sicut & integrum seu solidam Terræ molem Maris & aquarum ibidem molem collectam superare ostendetur.

Causam Caloris & Frigoris Zonarum non primario ex reflexione radiorum Solis, sed aliunde, attamen ex Sole, deducemus.

Et quod Calor intensissimus non omnino in Zona torrida, nec Frigus summum plane in Frigidis Zonis, sed in illis locis se exhibeant, vbi (de Tropicis non loquor) Caloris & Frigoris quasi sunt termini: Quorum respectu & Moderamen seu Temperies æquabilior siue Zonæ Temperatæ capiendæ. Loci etiam cuiuscum natura & situ particulari hic operante plurimum.

Ad hæc rationi & experientiæ contrarium esse Distemperatas Zonas, in primis Torridam, Inhabitabiles pronunciare.

Nigredinem etiam Aetiopum & similes quasdam affectiones non esse Caloris tantum, sed alterius in primis efficaciarum.

Sic Terra non eiusdem vbiq; est essentiæ & virtutis: alibi complurium rerum, alibi certarum tantum fertilis, alibi rebus quibusdam contraria: alibi arenosa, saxea, lutosa etc. Sicut & Mare ipsum & in primis Aquæ cæteræ differentias suas admittunt.

Vnde certas Profluentias Terrenus globus in locis certis defere emitit in Aerem, Aquam & alia corpora: quales profluentiae non secus ac colores, soni &c. à terra & rebus alijs projectuntur, & subintrant & penetrant quasi omnia: Sensus licet (qui numero & energia deficiunt) non sic affiant.

Et hinc sunt Influentiæ seu Qualitates Locorum insignes: quæ non Aeri qui continue mouetur & nouus succedit: nec Cœlestibus mobilibus adscribendæ.

Vnde & Pestis contagia cæterosq; morbos pandimios, adeoq; & prauas & salutares Aeris affectiones existere ostendemus.

Vbi insignis quædam Terræ Profluentia, eiusq; in diuersis locis intricata varietas explicanda, qua Magnetem in primis in Septentrionem circiter nobis communiter dirigit.

Nec tamen hanc Terreni globi faciem ea figura, magnitudine, situ, virtute quam iam habet, semper & ab initio certo perdurasse æstimandum; sed hæc omnia cum cæteris mundanis

nis omnibus smo cum Terra integra mutationibus subiecta & esse & fuisse docebimus: inter se etiam nunc in melius, nunc in peius commutari. Quales rerum vicissitudines insignes nonnullas cum praxi earundem perutili proferemus: quæ in maioribus tardius, in minoribus citius se exhibent.

Et hic Terram ipsam & integrum & partibus suis vegetari, crescere, decrescere docebimus. Montes item & loca alia, seu arenosa, seu lутosa, seu saxeа, seu terræ alterius fuerint Plantarum instar Vegeta esse, & alibi excrescere, alibi se contrahere, speciemq; conseruare demonstrabimus.

His considerationes accedent. Vtrum Insulæ quædam & qua ratione in mari sustentari & fluctuare possint liberæ.

Qui Montes nonnulli & Terræ loca perpetuo & euidenter intus ardeant. Qui fiat quod vel Terram integrum Ignis perdurans non resoluerit. Et vnde Materia incendi perpetui.

Et hic de Igne artificiali perpetuo seu vero seu fictitio, seu veterum seu aliorum nonnulla.

Quod item interius Terra caleat: quodq; temperamentum Terræ calidum sit ostendetur.

Vnde sit Thermarum ferver in terris illis vbi ignis vestigia circumquac; nulla: quem ignem & alias si in aquarum transcursu lateret aquam tandem impleturam, vel aquam interea refrigeratam iri videri posset.

Virtutes & proprietates Thermarum, non ex locis per quæ defluunt, sed aliunde regulariter oriri.

Quomodo Aqua et Mare ipsum nonnunquam exarserint.

De Aquarium, Maris et Fluuiorum ortu et fluxu non ces-
Et qui ex alto Flumina et Aquæ scaturiant. (sante.

Qui mare, lacus, stagna, flumina, quandoq; intumescant,
littorac; & terras operiant. Qui item nonnunquam concidant
& à terris suis recedant.

De Aquarium Gurgitibus.

Qui etiam subtus terram aquarum collectæ moles & flu-
mina sese exhibeant.

Qui Aqua nulla præsertim remotius ducta tam alte ascen-
dat quam descendit primitus.

Cur Mare quod humilimum est, & aquas fluuiorum &
alias ob id recipit, ex perpetuo hoc influxu non redundet seu
De Maris Salsedine. (maius fiat.

De Fluxu & quasi Refluxu Maris cum vniuersali, tum lo-

De Tremore & Vacillatione Terræ. (cis certis proprio.

De Extuberantia Terræ subita. De Hiatu Terræ.

De Ejectionibus Terræ, quibus lapides, terras, cineres & materias alias extra se proiecunt.

De Sonitu Terræ vario, & nonnunquam brutorum certo generi proprio.

Quorum omnium illustres & hactenus latentes causas, meditationes & experientias in lucem proferemus, receptas opiniones detegentes.

De Partibus Terreni globi Minoribus.

Partes huiusmodi minores distinctione duplii primitus quam aptissime comprehendi videntur. Quædam enim partes seu corpora terræ seu loco suo adnata, coniuncta et per se immobilia sunt, ut Plantæ, Metalla, Lapidès et Fossilia cætera: quæ Insensibilia seu Sensus expertia Corpora discretionis ergo etiamnum more recepto appellabimus. Quædam vero suam et liberam circumscriptiōnē sortita varie & libere loca permutant, nec crasso et sensibili cum Terra vinculo seu cohæsione indigent, & sunt omnis generis Animalia, quæ Sensibilia corpora tantum usitate perhibentur.

Cumq; Corporum similiūm hinc inde deprehendatur copia, & subinde corpora orientis prioribus seu illis, quæ iam ante sunt vel quandoq; fuerunt similia, unde Specierum conseruationem pronunciamus: Cum etiam corpora per se singula, ut Animalia, Plantas etc. varia & admirabilē substantia, figura, partitum usu & concinnitate, colore, virtute etc. insignita contempnemur: eaq; sic in lucem prodire & paulatim ex crescere & fieri videamus: idcirco illud ipsum hoc loco expresse dabimus & è tenebris proferemus: Qui & unde Speciem suam & Essentiam adeoq; quæ habent omnia acquirant, conseruent & amittant siue transmutent corpora. Vbi simul ipsa rerum & ſorū seu forma ut vocant substantialis clare patebit & omnino elicietur.

Vnde & hoc manifestum fiet, iam dictas rerum Species animalium prolixa serie, nunc citius nunc tardius, nunc magis nunc minus, sensim immutari, nonnunq; & transformari, tolli, aliiq; substitui. Quæ ipſæ sunt rerum origines & permanentes Ideæ, si quas quæris, & non aliæ.

Corpora vero dicta Insensibilia rursus bipartita occurunt: sic ut quedam ex intima quasi et vulgo abdita vi sub certa specie fiant, crescant et mutentur, quæ simpliciter seu nude Vegetabilia corpora vocant: quædam vero speciem certam ex se non acquirunt, sed qualia sunt interim permanent, quæ Invegetabilia seu Non Vegetabilia corpora dicimus. At Animalia omnia insuper et cum adiectione Vegetabilia sunt.

Porro Non Vegetabilia Corpora aliorum respectu hic pauca occurunt, & ut plurimum Vegetabilia ante fuerunt, sed resecta vel impedita vegetationem suam interea amisere, quorum Natura nil fere peculiare habet a Vegetabilibus, sed priuatione potius ex Vegetabilium natura cognita determinatur.

Initio ergo de simpliciter Vegetabilibus haec habeantur.
Vegetationis natura & causae.

Materia illius seu nutrimentum, quod non primario vel Terram vel Liquorem, vel aliud quodvis vulgo dictum corpus, vel rem ullam hactenus cognitam, sed longe quid diuersum & hucusq; latens esse docebimus.

Rerum Fossilium, quae vel terra plane continguntur, vel ex terra erumpunt & extant, vel circumscriptione libera in superficie terræ se prodant, distinctiones & species.

Quæ item res, praeter iam dictas, sub vasta Terræ mole interius latere nec vñq; in lucem prodire aestimandæ veniant.

Quomodo Lrides ipsi, Metalla & Corpora alia quæ non Vegetabilia perhibentur, non secus ac plantæ ipsæ vegetentur, virtute interius perfusa crescent & speciem conseruent: non raro etiam figuris & speciebus certis animalium, plantarum & aliarum rerum insigniantur.

Quam Speciei conseruationem Corporibus regulariter omnibus, etiam arehis, pulueribus, terris, liquoribus etc. tribuimus: nisi ubi Monstra seu noua quædam & peculiaria fiunt, quæ tamen si modo fere simili contingent saepius, Speciem sibi præbent.

Hæc Monstra non tantum in Animalium & Plantarum, sed passim in omni rerum genere se exhibent.

Cuius deviationis causas & naturas varias indicabimus.

Vnde item alias contingent rerum hujusmodi immutaciones, & vnius in aliud corpus transformationes.

Metalla non ex Sulphure & c, vel alio corpore consimili & materiam acquirere, nec inde formari.

Necq; Ignis siue Caloris seu externi seu ingeniti virtute (vt nec Vegetabilia vlla) perfici.

Herbaum, Fruticum, Arborum propria.

Qui Plantæ nunc ex Radice, nunc ex Stipite, nunc ex Semine fiant & propagentur. Qui etiam sine praecedentis plantæ vllijs reliquijs aut vestigijs vllis Plantæ omnis generis & primitus genitæ sint, & etiamnum generentur.

Cur Plantæ immediatæ Terræ suæ adhæreant.

Qui

Qui nonnullæ Plantæ & corpora in aere nutriantur & crescant libero.

Qui ex lapidibus & alijs subiectis duris & compactis non raro Plantæ & res aliæ enascantur.

Vnde sit quod Radix deorsum, at Surculus seu Planta ipsa sursum excrescat: eodemq; nitantur, vt cumq; plantam cum terra sua seu vase inuertas.

De Animalibus.

Animantis natura, qui viuat, sentiat, actiones & corporis & animi cum exterius tum interius exerceat.

De Corpore & Animo in primis.

Qui Corpus Animum, Animus econtra Corpus afficiat.

Qui rerum certæ profluentiæ seu Imagines siue Sensuum Obiecta in Cerebrum seu corpus tanquam in speculum incident, & Sensus Quidam tum alios moueant.

Qui ibidem permaneant, permanentes sentiantur iterum & Memoriam sui excitent.

Qui dispositione, applicatione & motu diuerso, alia atq; alia efforment simulacra, Animiq; actiones proferant varias.

Qui in corpus vniuersum transeant, operentur, cunctaq; perficiant.

Et hic comprobabitur Animalia non solum, sed corpora ad unum omnia interius sua sentire, insuper externa complura percipere, eademq; inter se communicare, & Habitum cum ab interioribus tum ab externis acquirere: exterius licet hanc affectionem suam vulgari & animantium modo non exprimant.

Qui Animal non solum, sed & Corpus quodcumq; & Mundana omnia moueantur continue & perpetuo.

Et hic de Semper Mobili seu Motu perpetuo nonnulla.

Similiter de Vectis (vt vocant) doctrina: in mysterijs praefertim physicis.

Animalium Subterraneorum, Aquaticorum, & Aereorum siue Terrestrium species, differentiæ & mixtiones variæ.

Qua ratione vbiq; locorum Mundi Animantia & fieri & viuere queant.

Animalia nunc ex propagine seu ex Animalis præcedentis progenie, idque modis varijs generari: nunc ex materia certa medijs naturæ vel artis h, e, medijs seu sponte oblatis seu aliunde adhibitis produci: nunc quomodo cumq; & quasi per se gigni explicabitur. Causis singulorum additis intimis.

C

Cur

Cur affectiones quædam Corporis, Animi, in prolem trans-
fiant, quædam non item: quædam mox & in prima prole,
quædam post longam progeniem tandem se exerant. Quod
idem in plantis & alijs speciebus euenit.

Qui persæpe in momento quasi Animantia & initium su-
mant & perficiantur.

Qui etiam ingens quandoq; Animantium certorum co-
pia subito compareat, & damnum inferat.

Cur Animalia à terra & subiectis suis (secus ac Plantæ)
vagentur libera. Et qui nonnulla adhærent.

Qui Animalia Nutrimentum requirant, idq; vt plurimum
in liquorem conuertant.

Et qui non raro sine cibo & potu vitam degant, crescant,
impinguentur.

Cur Animalia, vt cætera fere omnia, primitus incremen-
tum & magnitudinis & virtutis assumant, dehinc ἀνύλω
suam aliquandiu tueantur, & deum deficiant atq; intereant:
alia citius, alia tardius.

Et qui Vigore expleto, facto regressu, non sic vt creuerunt,
iterum minora & imperfectiora fiant.

Cur Junioribus ante magnitudinis ἀνύλω omnia Maioræ
& magnitudine & virtute appareant.

Animantium mutationes non tantum per ætatem paula-
tinæ, sed corporis etiam & Animi metamorphoses.

Qui nunc viua, nunc mortua animalia in saxis & subie-
ctis durissimis, & quidem vndique & immediate conclusa,
quandoq; generentur.

Animalium omnis generis etiam Aquatilium Respiratio,
Somnus, Coitio, Excretio & his similia.

Arium Volatus causa peculiaris, non ex aeris (qui nil gra-
ue sic sustinet) medio, sed aliunde & ex intimis petita.

An & qui Aves nonnullæ semper vel ad tempus in aere
superiori sustententur.

Qui Animalia fera ea quæ eiusdem sunt speciei, regulari-
ter eorundem sint colorum, etc. At domestica varient.

Quod nonnullæ sint Animalium partes, vti Cerebrum,
Cor, etc. in quibus lñexæ seu profluentiaæ partium omnium vel
complurium conuenientes se inicem ibidem sentiunt, & sic
corpus uniuersum reddunt conspiratione vnum et sympatheticum.

Quales profluentiaæ, licet omnia sibi non Antipatica &
qui-

quidem in momento transeant, attamen certis et à reliquis distinctis venarum, arteriarum, neruorum, muscularum, etc. ductibus permanentibus & Solidis sibi conuenientibus seorsim et distinctim deferuntur.

Adhæc inter partes quasdam certas certæ sunt, occultæ, et sine subiecto certo solitariæ profluentiarum lineæ, per quas affectio vnius in aliam transit.

Idem de Animi iudicandum simulacris, et rebus externis alijs.

Quorum & his similium consideratio veram præbet & internam Rerum Anatomen.

Vtrum & qua ratione Animal, Animo, Visu etc. operari possit in Exteriora.

An Animalium Animi simulacula migrare ex subiecto suo seu corpore eocē redire valeant, & quæ vel interea vel animali mortuo eorum conditio.

Qui animus quandoq; in seipso & præsentia, & præterita, et futura adeocē absentia cognoscat & præsagiat.

Qui non tantum Animantia sed res quoq; cæteræ nitantur in vetitam.

Vnde hoc sit: Scio meliora probocē, deteriora sequor.

Animalia quædam Profluentias corporum plures seu plura obiecta externa seu extra sensus sui organum sita percipere, alia pauciora, eademq; in alijs magis & perfectius, in alijs obscurius & minus se exerere h, e, Sensibus Exterioribus Animalia alia pluribus, alia paucioribus, & quidem in singulis nunc magis nunc minus prædita. Contactus tamen seu applicatio- nis corporeæ & crassæ sensum seu perceptionem (quam exte- riori signo mox declarant) omnibus inesse Animalibus.

Eodem modo profluentis ijsdem seu speciebus quæ exte- rius ante inciderunt, & iam interius hærent, sic alias interius item se exhibentibus, Animalia alia alijs & numero et virtute antecellere, h, e, Interiores etiam sensus in alijs animantibus plu- res, in alijs pauciores, in alijs vegetiores, in alijs obtusiores de- prehendi. Sicut & Corporis aptitudine, substantia, forma, magnitudine, robore etc. Animantia inter se differunt.

Nec tantum inter Species diuersas varietas dicta locum habet, sed vnius etiam & eiusdem speciei vel specialissimæ per- hibitæ subiecta diuersa interius et exterius sic differunt, vt alias atq; alias inter se species referre videantur. Nunq; etiam Indi- uidua duo plane et per omnia sibi sunt similia, in quibus præ-

Tertim plura concurrunt (vt in Homine) quorum relationes inter se sunt innumeræ: Imo in vno & eodem subiecto hæc omnia successiue variantur, & praxin præbent intricatam.

Et priora quidem (sicut Mundana omnia) sic se habent: ut licet extrema & his coniuncta differre videantur plurimum, in proximis tamen quibusq; vix discriminem appareat, adeo ut Animantia quædam *l'wo Quæ* & quasi Plantas pronunties, alia rursus Bruta ne an Homines dicas dubitare possis.

Et quamvis nil quodammodo in Homine Homo deprehendat (id quod cæteris etiam rebus accidit) quod Brutorum generi maioris minorisue ratione non competere videatur, licet etiam eidem Brutorum generi complura insint & specie & energia Hominem superantia, peculiares tamen & diuinæ Hominis prærogatiuas proponemus quibus Animalium cæterorum Species quascunq; singulariter antecellit.

Porro sicut Fossilia fere Terra teguntur: Plantæ caput exerunt: Animantia licet dicta Terra liberata, Terræ tamen sive seu Corpori adhærent: sic alia occurunt Contenta solitaria &

Naturæ sibi viuentes, vndicq; à Continente seu subiecto certo liberæ, quas Spiritus & Substantias Incorporeas com-

muniter dicunt. Quorum Spirituum etc. essen-

tias, varietates, mixtiones, operationes etc.

cum cæteris nonnullis subiungentes, Ma-

gica item quid sint et quid valeant etc.

repetentes, tractatum presentem

hic concludemus.

1. AUG. 1973

19^{U6} 3 VII 1983

Datum der Entleihung bitte hier einstempeln!

31. Jan. 1996

30. Sep. 1996

Digitalisat.

Misc. 3

PPN 307963867

SACHSISCHE LANDESBIBLIOTHEK

2 0194082

Lit. Grav. B 1305re

